

Подковенко Т. О.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
теорії держави і права
юридичного факультету ТДЕУ

Досвід становлення національного законодавства.

Сьогодні в Україні продовжується процес реформування чинного законодавства, який пов'язаний з вирішенням основних практичних проблем національного державотворення. На найвищому законодавчому рівні Україну проголошено суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою, в якій людина, її права та свободи визнаються найвищою соціальною цінністю [1, 4]. Все це вимагає створення якісно нової національної системи законодавства, яка б забезпечила реалізацію основоположних принципів правової держави. Адже саме законодавство повинно бути тим дієвим та ефективним регулятором усіх суспільних відносин [3, 1].

Сьогоднішня ситуація певною мірою близька до тієї, що склалася на початку 1920-х років, коли в Україні виникла можливість вибудувати власну систему законодавства та розпочався активний процес її творення. Тому є підстави та об'єктивна потреба провести паралелі між тодішніми і сучасними умовами, виявити загальні закономірності цих державно – та правотворчих процесів. Це дасть можливість уникнути помилок минулого та спрямувати усі зусилля на вдосконалення чинного законодавства.

Варто зазначити, що цей історичний момент став предметом особливо загостреного наукового інтересу в той час, коли Україна наблизилася до отримання, а далі дійсно отримала державну незалежність в 90-х роках минулого століття і опинилася перед необхідністю вирішувати складні питання національного державотворення, по суті – формування засад оновленого типу суспільного устрою в єдності його економічного, соціально-політичного та правового аспектів. Дійсно, саме через всебічне опанування різнопланового історичного досвіду, насамперед, досвіду вітчизняної історії виявляється можливим отримати конструктивні знання і краще відчувати своєрідність, особливості того моменту, що переживає Україна сьогодні.

Хоча на даний момент часу існує ряд публікацій як загальнооглядового характеру, так і спеціалізованих (по окремих етапах еволюції української державності або по галузях правового регулювання), присвячених аналізу тогочасного українського законодавства, дослідження особливостей становлення системи українського законодавства та специфіки законотворчої діяльності українських урядів в період 1917-1920 рр. є необхідним та актуальним.

Варто зазначити, що за роки незалежності України значно зріс інтерес сучасних науковців до вивчення особливостей становлення національного права. Серед них варто відмітити наукові розробки О. Копиленка, М. Кравчука, В. Кульчицького, О. Мироненка, П. Михайленка, П. Музиченка, Ю. Римаренка, А. Рогожина, О. Тимощука, Б. Тищика, В. Чеховича, О. Шевченка, О. Ярмиша та інших. Ці праці відрізняються своїми зваженими підходами до поставлених проблем, містять значний документальний матеріал та розглядають широке коло питань, пов'язаних з діяльністю Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського та Директорії.

Основу джерельної бази нашого дослідження становлять, в першу чергу, архівні документи та матеріали [2], періодичні видання 1917 – 1920 років, а також праці видатних політиків та науковців.

Специфіка даного дослідження полягає в тому, що крім достатньої історичної, конкретно-фактологічної інформації воно передбачає й необхідне методологічне бачення як певної логіки історичного процесу, так і закономірностей розвитку такого складного феномену, як національне законодавство країни.

Спроба поглянути на явище українського законодавства комплексно, як на цілісне утворення, яке мало стати необхідним нормативним підґрунтям для налагодження суспільного життя на нових умовах, дає можливість усвідомити та зрозуміти важливі процеси періоду зародження української державності. Український законодавець (тогочасний політиком, що формувався здебільшого на цілком демократичних засадах) це доволі чітко розумів. Звичайно, законодавча діяльність не в усіх сферах правового регулювання була різноплановою та ефективною. В основному зусилля українських політиків зосередилися на тих

напрямах законотворчої роботи і тих галузях законодавства, які за будь-яких умов виступають базовими і які підлягали першочерговому визначенню в умовах революційних подій, в умовах ґрунтовних соціальних трансформацій, а саме конституційне, фінансове, земельне, кримінальне, військове та законодавство про судоустрій. Таке визначення пріоритетів було притаманне майже для усього періоду 1917-1920 років. Заслуговує на увагу спроба українських урядів комплексно організувати правове регулювання в цих сферах, починаючи від видання необхідних законів, пристосування в необхідній мірі законодавства попередніх режимів або їх корекції і завершуючи конкретною діяльністю по організації їх виконання. Саме в результаті такого підходу і з'являється можливість поглянути на відповідні сфери законодавства системно, цілісно, в одночасному процесі творення, застосування, коригування, використання законодавчих норм для вирішення нагальних проблем політичного керівництва суспільством.

Первинна українська законотворчість проходила за досить складних обставин, що не сприяло дійсній системності законодавства. І справа навіть не в жорстких політичних умовах (зовнішніх та внутрішніх), що не давали можливості розвивати законодавство послідовно і систематично; не в тому, що різні режими нерідко відкидали законодавчі здобутки своїх попередників. Справа – в часі, в поступовому накопиченні певної кількості нормативного матеріалу, який у відповідний момент дає відповідну якість. Система законодавства – лише до певної міри результат специфічної діяльності суб'єкта нормотворення; за великим рахунком це своєрідна інтегрована характеристика політичного суспільства, яке набуло необхідної усталеності, стабільності, визначеності і здатне забезпечити певний нормативний порядок. Система законодавства не утворюється тільки швидким продукуванням нормативних актів (часто – декларативних). Утворення системи законодавства практично тотожне ствердженню реальної, ефективної державності. Суто документотворча робота має супроводжуватися складною, постійною діяльністю по реалізації встановлених норм, їх корекції на основі певних тенденцій, соціальних змінах тощо. Ці та інші численні чинники і утворюють зрештою гармонізоване, цілісне, життєздатне, належним чином

оформлене інституційне утворення, яке можна назвати “системним законодавством”. В порядку невеличкої ілюстрації звернемо увагу на наступне. Сучасна Україна як самостійна держава формально існує вже близько п’ятнадцяти років, але остаточно сформованої, усталеної, дієвої системи законодавства вона, попри надзвичайно активну нормотворчість на різних рівнях і в різних сферах, поки що не має (що відповідає фактичній відсутності в Україні усталеної системи державності; сумнівні конституційні реформи – яскраве, але далеко не єдине свідчення останнього).

Тому результати такого дослідження, виваженого аналізу збагачують наші уявлення про неоднозначний, іноді досить суперечливий характер процесу національного законотворення, а також його сукупний результат. Прив’язку конкретно-історичного аналізу до актуальних проблем сьогодення можна проводити досить умовно, адже тогочасна і нинішня ситуації в плані державотворення і розбудови системи законодавства відчутно, подекуди принципово відрізняються між собою. Справа тут не тільки в тому, що суттєво змінився соціально-економічний та соціокультурний контекст сучасного етапу державно-політичного розвитку України; більше значення має те, що на даний момент часу Українська держава майже вп’ятеро старша за ті ембріональні форми державності початку ХХ століття, яким так і не судилося розвинутися в повноцінну національну державу. Принципово інша ситуація і з законодавством як таким: сучасне законодавство України як в кількісному, так і в якісному плані важко порівнювати з українським законодавством тих часів. І тим не менше, як самий феномен українського законодавства, так і різні історичні контексти його розвитку співставляти можливо і необхідно, тому, що 1) існують певні закономірності перехідного періоду, які теоретично і практично потрібно враховувати для того, щоб не очікувати надмірних політичних чудес в реформаційному процесі; 2) існують подібні проблеми (надзвичайно тісна залежність законодавчого процесу від політичної кон’юнктури, акцентований зовнішньополітичний вплив на внутрішньополітичне становище в Україні та напрямки розвитку її законодавства тощо); 3) існує певний досвід, як позитивний, так і негативний, який може допомогти у розв’язанні концептуальних та

організаційних питань сучасного законотворчого процесу. І тому український законодавець немає права цим нехтувати.

Література:

1. Конституція України. – К., 1996. – 63с.
2. Фонди Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВОУ): 1063 – Генеральний Секретаріат УНР; 1115 – Українська Центральна Рада; 2209 – Генеральний секретаріат справ судових; 2592 – Українське Міністерство справ закордонних та інші.
3. Подковенко Т. О. Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР). – Автореф. канд. дис. – К., 2004. – 21 с.